

УДК 94:327(047)“1920”

Ігор Дацків

ВАРШАВСЬКИЙ ДОГОВІР 1920 РОКУ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ

У статті йдеться про українсько-польські стосунки в період національно-визвольних змагань 1917–1923 рр. та підписання між Українською Народною Республікою і Річчю Посполитою Варшавської угоди у квітні 1920 р. Подається неоднозначна оцінка щодо даної угоди різних прошарків українського суспільства і вітчизняних істориків.

Ключові слова: українсько-польські відносини, дипломатія, договір, міжнародні відносини, Східна Галичина, зовнішня політика.

Сучасний стан розвитку суспільного життя України характеризується великим інтересом громадян до історії. Він зумовлений тим, що кожна свідомо людина намагається зрозуміти минуле й у міру можливості визначити правильні орієнтири в житті та ефективні методи розв’язання назрілих проблем. Переломні епохи в історії людства притягують особливу увагу дослідників. До таких періодів, безперечно, належать революційні події в Україні в першій чверті ХХ ст., коли відбулося утвердження самостійної української державності.

Як правило, більшість дослідників, які є спеціалістами з проблем Української революції, зосереджують увагу на проблемах внутрішньополітичного життя, а дипломатичну сферу розглядають або ж у контексті цього питання, або ж спиняються на відносинах української держави з провідними європейськими країнами, які територіально і політично були далекі від проблем тогочасної України.

Українська дипломатія, як стратегічний напрям зовнішньополітичної діяльності нашої держави, пройшла довгий і тернистий шлях розвитку – від становлення й самоствердження на право незалежного існування до побудови гуманістичного демократичного суспільства з багатівіковою самобутньою культурою й традиціями.

Століття боротьби за свою незалежність, за національну ідею і свідомість були рушійною силою еліти українського народу та дієвим засобом формування суспільства. За це боролись українські дипломати в добу національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.

Процес становлення української державності відбувався (і відбувається) в рамках певних міжнародних відносин, які справляли на нього значний вплив. Якщо сучасна Україна стала можливою з огляду на крах Радянського Союзу, в другому десятилітті ХХ ст. українська державність була результатом розпаду Російської імперії. Якщо творення сучасної української державності відбувалося в умовах завершення “холодної війни” і кардинальних змін у системі міжнародних відносин, то 1917–1921 рр. були періодом Першої світової війни та повоєнного світовлаштування.

Дана проблема загалом тривалий час не могла знайти об’єктивного висвітлення саме через значний вплив особистих ідейно-політичних переконань авторів чи пануючу в державі ідеологічну доктрину.

Питання про Варшавський договір між С. Петлюрою і Ю. Пілсудським посідає значне місце в історіографії. Слід визнати, що Варшавський договір був і залишається предметом найсуперечливіших оцінок в історіографії, а також найбільш вразливим аргументом в оцінках діяльності С. Петлюри. У працях його

сучасників М. Шаповала [1], С. Шелухіна [2] та ін., зроблено серйозні закиди про помилковість союзу з Польщею, одноосібність і поспішність у схваленні договору “продаж” Східної Галичини полякам тощо. На таких самих позиціях перебувають і деякі сучасні дослідники, як, наприклад А. Копилов [3], стверджуючи, що укладання Варшавської угоди було прорахунком у зовнішній політиці Української Народної Республіки.

Галичани вважали, що Варшавський договір дав полякам найпереконливіший і найсильніший аргумент для володіння Східною Галичиною. Натомість А. Лівницький доводив, що “нині зашкодити перед Антантою, чого так боялися галичани, слова Декларації про кордони між Україною та Польщею з формально-правового боку вже не можуть, – вони тільки висвітлюють фактично положення справи” [4, с. 355].

Значна частина тогочасних дослідників оцінили й позитивні моменти цього договору. Проблеми, пов’язані з Варшавським договором та українсько-польськими відносинами, більш прихильно до Петлюри розглядалися у працях Ф. Крушинського [5], І. Мазепи [6], М. Стахівка [7]. За оцінкою О. Шульгіна, “це було цілою революцією в тодішній нашій закордонній політиці, і треба було мати велику громадську мужність, щоб на неї зважитись. Симон Петлюра цю мужність мав...” [8, с. 175].

Обґрунтовуючи свою позицію щодо підписання угоди з Польщею та відмови від Галичини, сам С. Петлюра писав, “що це був тактичний хід для встановлення зв’язку з Європою,” а також “акт спасіння для подальшого впровадження нашої боротьби” [9, с. 223].

Уроки незалежності України з проблем Варшавського договору в контексті українсько-польських відносин опубліковано цілу низку праць, серед яких найпомітнішими є дослідження Т. Єременко [10], М. Литвина [11], І. Срібняка [12], та ін. Автори стверджують, що на угоду з Польщею С. Петлюру штовхнули обставини, більшовицька загроза, байдужість та нерозуміння з боку Антанти [10, с. 214; 4, с. 399–400]. Цим пояснюється і безмірно висока ціна, яку заплатив С. Петлюра за допомогу Польщі у боротьбі проти більшовиків.

Дослідники (С. Литвин, Б. Гудь, В. Голубко та ін.) [4; 13] аналізують неоднозначне ставлення до угоди з УНР в самій Польщі, виділяючи два напрями в польській політиці щодо України, очолювані Р. Дмовським та Ю. Пілсудським. Прибічники Пілсудського вважали найбільшим ворогом Польщі Росію – все одно чи більшовицьку чи “білу” відновлення якої ставило під сумнів незалежність Польщі, тож проросійська політика Антанти сприяла українсько-польському порозумінню.

Період збройної боротьби української армії, що стала можливою завдяки Варшавському договору залишився “білою плямою” в історіографії. Радянські джерела подавали її як війну з білополяками, Армію УНР як “запроданців і слуг польської буржуазії” і здебільшого намагалися її замовчувати. Через непопулярність договору в українському суспільстві, події та бойові дії Армії УНР у 1920 р. замовчувалися також і в українській історіографії. Тому 1920 р. висвітлений порівняно найменше і найповерховіше.

У жовтні 1919 р. дипломатична місія УНР на чолі з А. М. Лівницьким приїздить до Варшави для проведення переговорів із польським керівництвом [14, с. 329], котра одразу натрапила на ряд труднощів, що полягали, насамперед, у далеко неоднозначному ставленні польського суспільства до незалежності України. Як повідомляло українське представництво у Варшаві, “ідея необхідності признання самостійності України і нав’язання між нею і Україною союзних стосунків зустріла підтримку лише в колах Польської партії соціалістичної (ППС), почасти серед людовиків. Серед ліберальної буржуазії ідеї ці наражаються на цілий шерех

сумнівів, а серед націонал-демократів – той просто вороже відношення” [15, арк. 36].

Ще перед початком переговорів між сторонами представник польської делегації заявив, що Польща у своїй зовнішній політиці керується вказівками держав Антанти і тому визнання України суверенною державою не може йти у розріз з намірами цих держав. Загалом ще до початку офіційних переговорів було очевидно, що дана проблема буде вирішуватися досить складно.

28 жовтня 1919 р. розпочалося перше засідання українсько-польської конференції. Для її проведення українська місія виділила групу, до якої, окрім голови А. Лівіцького, увійшли радники Л. Михайлів, П. Понятенко (чергуючись з Б. Ржепецьким), А. Горбачевський та М. Новицький, одного з яких при потребі міг замінити С. Вітвицький [16, с. 364].

На першому засіданні конференції було зачитано заяву-декларацію української делегації, яка суттєво відрізнялась від попередньої декларації надзвичайної місії П. Пилипчука. Замість далекосяжних територіальних поступок нова декларація виразно стала на ґрунт етнографічного принципу у справі визнання кордонів. Щодо аграрної проблеми, яка так цікавила Польщу, нова декларація не зазначала нічого конкретного і лише висловлювала сподівання, що майбутній установчий парламент “вікінчить будову демократичного устрою, і зокрема, розгляне складне питання аграрної реформи” [17, с. 32–33]. Одночасно виразно ставилось питання про необхідність визнання Польщею самостійності України і зміну режиму на окупованих поляками українських землях [14, с. 330].

Ця декларація, звичайно, не могла задовольнити польську сторону. За словами голови польської делегації Залеського, вона відхилялася від уже відомих українському урядові польських постулатів. У результаті, на черговому засіданні конференції 30 жовтня 1919 р., польська делегація повернула декларацію української місії, як неприйнятну. У той же день відбулась зустріч А. Лівіцького з головою польської держави Ю. Пілсудським, на якій останній висловив надзвичайно прихильне ставлення до української самостійності і готовність її підтримувати. Разом з тим було зазначено, що серед впливових верств польської держави ця ідея не користується популярністю, і уряд мусить з цим рахуватись. До того ж Польща, як зазначав Ю. Пілсудський, не самостійна у своїй зовнішній політиці і тому не може маніфестувати своє визнання раніше, ніж це буде зроблено країнами Антанти. Після цього візиту офіційні переговори були перервані [16, с. 365].

Засідання конференції відновилося 11 листопада 1919 р. і тривало ще один день. Українська місія опинилась перед пекучою проблемою вирішення кордонів і полагодження претензій польського землеволодіння з реальними аграрними відносинами та українським законодавством у цій справі. Саме цю мету переслідувала нова декларація, підготовка якої проходила з надзвичайними труднощами. 2 грудня 1919 р. декларація була підписана і передана українською місією польській стороні.

Підписанням декларації 2 грудня 1919 р. українська дипломатична місія завершила певний період своєї роботи, який створив ґрунт для встановлення і розвитку союзних відносин між Польщею і Україною.

22 грудня 1919 р. Міністерство закордонних справ Української Народної Республіки повідомило усіх голів дипломатичних місій та послів України про хід переговорів з поляками та їх наслідки. Українсько-польські відносини у зв'язку з військовою катастрофою висувались на перший план дипломатичної діяльності УНР. Як зазначалось в обіжнику, підписаному А. Лівіцьким, “польсько-українське порозуміння диктувалось усім характером державного життя за останній рік.” Особливо наголошувалось, що декларація “дасть найголовніше,

чого досі бракувало нашій Республіці, – можливість транзиту всяких без виїмку товарів через територію Польщі. У такий спосіб ми могли б забезпечити найактуальніші наші потреби” [18, арк. 13].

Питання надання військової допомоги Україні та створення на території Польщі відповідної бази для організації збройних сил УНР було головним завданням української дипломатії. 2 грудня 1919 р. під час вручення згаданої вище декларації голова української місії А. Лівіцький звернувся до польської делегації: “У першу чергу просимо знехтяти з Польським командуванням, щоб пропустити ті частини наших військ, які перейшли Збруч, а далі предприняти все те, що потрібне, для відтворення нашої мілітарної бази” [19, арк. 54–55]. У той же день Ю. Пілсудський дозволив розпочати переформування армії УНР на території України, зайнятої польськими військами.

Однією з причин, яка затягувала польсько-українські переговори у Варшаві наприкінці 1919 р. – початку 1920 р., було різне бачення сторонами майбутньої долі Східної Галичини. Дипломатична місія А. Лівіцького цілком справедливо розглядала її як етнічну українську територію, польська делегація виходила з концепції відтворення історичної Польщі.

З весни 1920 р., після виступів В. Леніна і Х. Раковського з мирними пропозиціями до Польщі та інших держав від імені України, перед урядом УНР постало завдання укладення тісної союзницької угоди з Польщею. У зв’язку з цим 11 березня 1920 р. відновила перервана 22 грудня 1919 р. українсько-польська конференція.

Переговори прискорило прибуття С. Петлюри на особисте запрошення лідера Польської держави. Після 4-годинної розмови між обома керівниками в ніч з 21-го на 22-е квітня 1920 р. було підписано “Політичну Конвенцію між Польщею і Україною” [16, с. 367]. Згідно з цим документом Польща визнавала Директорію на чолі з Головним отаманом С. Петлюрою, як верховну владу Української Народної Республіки. Одночасно польський уряд зобов’язувався не укладати жодних міжнародних угод проти України [16, с. 367–368].

Найбільш вразливим місцем Варшавського договору для УНР було визнання східного кордону Польщі по р. Збруч. Залишалося відкритим питання щодо Дубненського, Рівненського і частини Кременецького повітів, які відходили до Польщі, долю яких мала вирішити згодом українсько-польська комісія.

Доречно зазначити, що основні пункти Варшавської угоди були відзеркаленням слабкості УНР, яка була для Польщі союзником без території, сильної армії та надійної підтримки в масах.

24 квітня 1920 р. було підписано військову конвенцію, яка встановлювала військовий союз між УНР і Польщею. Цей аспект Варшавського договору свідчив про його нерівноправність. Передбачалося формування лише трьох українських дивізій (15 тис. вояків), тоді, як польська армія налічувала 100 тис. Ю. Пілсудський явно не бажав бачити сильною союзна українську армію, яка мала виконувати допоміжну функцію і бути політичним прикриттям польського походу в Україну. Вже в ході військових дій Ю. Пілсудський не погодився на чисельне збільшення мобілізованих новобранців на звільнених від більшовиків територіях [20, с. 135–136]. Звичайно така антиукраїнська політика польського “союзника” шкодила не лише УНР але й самій Польщі.

У цій складній обстановці, в якій опинилась УНР, її керівництва не мало іншого виходу перед загрозою утвердження більшовицької окупації. Як зазначалось в одному з урядових оглядів закордонної політики УНР, Варшавський договір “відтягував Польщу від “можливого майбутнього союзу з Росією і, таким чином, значно ослаблював силу російського імперіалізму.” УНР отримувала на основі цього договору “моральну допомогу у формі визнання державної суверенності та реальну підтримку на політичному, мілітарному й

фінансовому полі.” Ціною цього договору, зазначалось далі, УНР зруйнувала “бар’єр, що загорожував її дорогу в Західну Європу” [21, арк. 5].

Одразу після підписання польсько-української угоди розпочався наступ союзних сил на Україні. Вже 8 і 9 травня 1920 р. українські й польські війська ввійшли в Київ. Уряд УНР прибув до Вінниці, де був реорганізований і очолений В. Прокоповичем (член УПСФ). Попри перешкоди, які чинили польські військові, почала успішно відновлюватись державна адміністрація й місцеве самоврядування на визволених територіях Правобережної України. Посилився приплив добровольців в армію УНР. Однак, як вже зазначалося, польські союзники намагалися перешкодити зміцненню військового потенціалу України. Польське командування примусило розпустити мобілізованих новобранців, і лише таємно від “союзників” українські дивізії зуміли збільшити свій чисельний склад [20, с. 136].

Успіх спільної польсько-української акції був недовгим. Польський фронт було прорвано, і вже 11 червня 1920 р. більшовики знову захопили Київ [16, с. 370]. Польські війська, охоплені панікою, поспішно відступали. На противагу деморалізованам частинам польської армії українські дивізії зберігали кращу боєздатність, виявили мужність і стійкість в ході бойових дій.

У липні цього ж року польська армія залишила лінію Бугу і відступила в напрямку Варшави. У цій ситуації Польща звернулася за допомогою до Антанти. Союзники вирішили, що вона не в стані проводити самостійну зовнішню політику, і зажадали, щоб Польща у відповідній ноті погодилася на “угодове полагодження на розумних умовах своїх територіальних суперечок з Чехами, Литовцями й Українцями” [20, с. 171].

Таким чином, концепція великої Польщі, яку нав’язував Заходу Ю. Пілсудський і яку підтримувала Франція, потерпіла фіаско. Разом з тим знову у міжнародних відносинах почало активно фігурувати українське питання, насамперед, проблема Східної Галичини. Найвища Рада рішуче висловлювалась за те, щоб Східна Галичина зберегла свій міжнародний статус, незалежний від Польщі, зобов’язала дотримуватись “лінії Керзона”, як східного кордону Польської держави. Щодо решти України Найвища Рада прийняла зобов’язання польського уряду шанувати право самовизначення народів на сході зазначеної межі [16, с. 370].

Восени 1920 р. український провід розпочав консультації з представниками головнокомандувача Збройними силами Півдня Росії генерала П. Врангеля про спільну військову акцію проти армії РСФРР. У вересні 1920 р. Рада Народних Міністрів УНР уповноважила голову української дипломатичної місії в Румунії К. Мацієвича та керівника військової секції цього ж представництва генерал-поручика С. Дельвіга вести переговори з метою “заклучення військової конвенції з уповноваженим урядом генерала Врангеля і ту ж конвенцію між УНР і урядом генерала Врангеля підписати” [22, арк. 43].

17 вересня 1920 р. Рада Народних Міністрів, на засіданні якої був присутній і Головний отаман С. Петлюра, заслухала й ухвалила доповідь міністра закордонних справ А. Ніковського. Він, зокрема, пропонував у найближчий час “заклучити стратегічний союз з Врангелем і поставився обережно щодо союзу з ним політичного” [23, арк. 53].

27 вересня 1920 р. Рада Народних Міністрів вирішила “визнати можливим скласти з генералом Врангелем військову конвенцію з політичними гарантіями, а саме: за умови визнання урядом генерала Врангеля самостійності Української Народної Республіки і її сучасного уряду” [24, арк. 112]. Відповідні директиви уряд подав голові української делегації С. Дельвігу на переговорах з генералом П. Врангелем [24, арк. 112]. Обговорення тривало ще на кількох засіданнях уряду, зокрема 11 жовтня 1920 р., але керівництво було не в змозі виробити

ефективні заходи для спільної військової акції з командувачем Збройними силами Півдня Росії [16, с. 372].

Щодо Варшавської угоди, вона дістала неоднозначну, часом консервативну оцінку не лише прошарків українського суспільства, але й українських істориків. На думку деяких з них, “суперечливий характер” Варшавського договору, його “нерівноправний характер..., щодо України, завдав зрештою шкоди і Речі Посполитій Польській” [25, с. 138], яка через деякий час виявилася заручницею більшовицького режиму.

У свій час до об’єктивної оцінки Варшавського договору закликав один з його ініціаторів, Головний отаман С. Петлюра: “Коли б не польсько-українська згода, не відомою ще була б дальша доля нашої державності. Хай поляки не додержали свого слова і зрадили нам, – ми все ж за цей час і сили організовані збільшили і ясність планів своїх устаткували на майбутнє” [4, с. 339].

У результаті невизнання незалежності Української Держави країнами Антанти і застосування щодо неї блокади, республіканський уряд міг розраховувати лише на підтримку Польщі, хоча й за рахунок Східної Галичини, яка відійшла до неї. Остання “залишалася чи не єдиною країною, зацікавленою у продовженні визвольної боротьби України.” Головний отаман С. Петлюра “мав на меті прискорити порозуміння з Польщею, а потім і з країнами Антанти,” “саме такого кроку нагально вимагала зовнішньополітична і військова ситуація” [4, с. 342].

Варто зазначити, що союз Ю. Пілсудського з С. Петлюрою не відзначався послідовністю намірів. Якщо Головний отаман схилився до альянсу через безвихідь ситуації, то польський лідер, з одного боку, визнавав необхідність створення міцної Української Держави, як буферної зони між Польщею та більшовицькою Росією, з іншого, окупувавши Східну Галичину, не сприяв зміцненню УНР і тим самим, за словами відомого українського дослідника І. Лисяка-Рудницького, “власноруч руйнував свої плани” [26, с. 101].

Варшавський договір, який ще називають “договір Пілсудського – Петлюри,” на думку сучасних дослідників україно-польських відносин, став “практичною спробою реалізації “федеративної” концепції Ю. Пілсудського” [27, с. 385].

Незважаючи на те, що текст договору був таємним і не публікувався в Україні і Польщі, його загальний зміст дуже швидко одержав широкий резонанс у політичних колах обох країн. Польські праві, насамперед, націонал-демократи, які переважали в той час у сеймі, виявили занепокоєння, передбачаючи загострення стосунків з радянською Росією. Не останню роль у таких настроях відіграло й те, що Україна свого часу була союзницею Центральних держав і антагоністом Антанти, на яку покладали особливі надії в польському політикумі. Ставлення альянтів до військової акції УНР – Польща, виявилось суперечливим [16, с. 373].

Таким чином, надаючи підтримку Україні, польський провід водночас використовував у своїх цілях несприятливу для першої політичну ситуацію, територіально обмежену сферу дії урядових чинників, невисоку оснащеність армії, скрутне фінансове становище, відсутність міжнародної підтримки. Стало ясным, що Антанта не бачить у союзнику Польщі серйозного супротивника більшовицькому режиму, здатного протистояти його просуванню на захід Європи. Окрім того, союз Ю. Пілсудського – С. Петлюри, який ґрунтувався здебільшого на особистих домовленостях і викликав гостру опозицію як серед українців, так і серед поляків, через взаємну недовіру фактично був малоефективним. Польська сторона не дозволила розбудувати та укомплектувати українські збройні сили, які брали участь у поході. Очікуваного протибільшовицького повстання, яке мало підтримати українсько-польську військову кампанію, не відбулося. Українське населення з великою недовірою

поставилося до нового союзника Української Народної Республіки – Речі Посполитої Польської і не бачило в ньому визволителя. Натомість більшовицька армія мала реальні можливості завдати вирішального удару українсько-польським військам.

Список використаних джерел

1. Шаповал М. Велика революція і українська визвольна програма / М. Шаповал. – Прага, 1928. – 42 с.
2. Шелухін С. Варшавський договір між поляками і Петлюрою 21 квітня 1920 року / С. Шелухін. – Прага, 1926. – 37 с.; Шелухін С. Петлюрівці в світлі права. – Відень, 1922. – 42 с.
3. Копилов А. Зовнішня політика С. Петлюри: прорахунки та упущені можливості (актуальна точка зору) / А. Копилов // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: Історичні науки. – Т.3 (5). – К., 1999. – С. 302–306.
4. Литвин С. Суд історії: Симон Петлюра і Петлюріана / С. Литвин. – К.: Видавництво ім. Олени Теліги, 2001. – 645 с.
5. Крушинський Ф. Петлюра і Пілсудський (В 16-ту річницю договору 22 квітня 1920 року / Ф. Крушинський // Молода Україна. – 1936. – Ч. 4–5. – С. 6–7. – С. 3–9.
6. Мазепа І. Україна у огні й бурі революції. / І. Мазепа. – К.: Темпора, 2003. – 608 с.
7. Стахів М. Україна в добі Директорії УНР: в 7-ми ч. / М. Стахів. – Торонто, 1962. – 1965.
8. Шульгин О. Симон Петлюра та українська закордонна політика / О. Шульгин // Збірник пам'яті Симона Петлюри (1879–1926) – Прага, 1930. – С. 172–176.
9. Петлюра Симон. Статті, листи, документи / Упорядник В. Сергійчук. – Т. 3. – К.: Видавництво ім. Олени Теліги, 1999. – 616 с.
10. Єременко Т. Симон Петлюра і Юзеф Пілсудський / Т. Єременко // У 70-річчя паризької трагедії: Збірник пам'яті Симона Петлюри. – К., 1997. – С. 212–217.
11. Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. / М. Литвин. – Львів, 1998. – 469 с.; Литвин М. Польсько-український військово-політичний діалог 1918–1920 років: від збройного конфлікту в Галичині до союзних Варшавських угод / М. Литвин // Ризький тракт 1921 року після 75 літ. – Торунь, 1999. – С. 63–71.
12. Срібняк І. Симон Петлюра на чолі держави та війська. До питання про польсько-українські взаємини 1919–1920 років / І. Срібняк // Симон Петлюра та українська національна революція. Збірник праць Другого конкурсу петлюрознавців України. – К.: Рада, 1995. – С. 137–164.; Срібняк І. Польська доба Симона Петлюри, 1920–1923 / І. Срібняк // У 70-річчя паризької трагедії: Збірник пам'яті Симона Петлюри. – К., 1997. – С. 187–189.
13. Гудь Б. Нелегка дорога до непорозуміння. До питання генези україно-польського військово-політичного співробітництва 1917–1921 рр. / Б. Гудь, В. Голубко. – Львів: Українські технології, 1997. – 67 с.
14. Табачник Д. В. Українська дипломатія: нариси історії (1917–1990 рр.) / Д. В. Табачник. – К.: Либідь, 2006. – 768 с.
15. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі ЦДАВО України). – Ф. 3696. – Оп. 1. – Спр. 172. – Документи про взаємовідношення України з Румунією, 5.09.1919 р. – 9 арк.
16. Соловйова В. В. Формування та діяльність дипломатичних представництв українських національних урядів 1917–1921 рр.: Дис. ... д-ра іст. наук / В. В. Соловйова. – К., 2006. – 470 с.
17. Доценко О. Літопис української революції: Матеріали і документи до історії української революції, 1917–1923 рр. / О. Доценко. – Т. II, кн. 5. – Львів, 1924. – 398 с.
18. ЦДАВО України. – Ф. – 3696. – Оп. 1. – Спр. 66. – Декларація уряду Директорії УНР, уповноваження й директиви дипломатам, 28.12.1919 р. – 29 арк.
19. ЦДАВО України. – Ф. 3619. – Оп. 3. – Спр. 15. – Статути українського товариства Ліги Націй; Спілки об'єднаних громадських і добродійних організацій в Німеччині, 1920 р. – 88 арк.
20. Стахів М. Третя Советська республіка в Україні: Нариси в історії воєнної інвазії Советської Росії і розвитку окупаційної системи в часі: листопад 1919- листопад 1924./ М. Стахів. – Нью-Йорк, 1966. – 244 с.
21. ЦДАВО України. – Ф. 3696. – Оп. 2. – Спр. 278. – Огляд сучасного міжнародного становища УНР і закордонної політики УНР, ноти, декларації, меморандуми УНР, 1919–1920 рр. – 215 арк.
22. ЦДАВО України. – Ф. 3696. – Оп. 2. – Спр. 398. – Уповноваження представникам УНР за кордоном для ведення переговорів з урядами Італії, Франції, Румунії, Чехословаччини та іншими країнами, 11.02.1921 рр. – 98 арк.
23. ЦДАВО України. – Ф. 1065. – Оп. 2. – Спр. 5. – Протоколи засідань Кабінету Народних Міністрів УНР, 11–25.09.1920 р. – 57 арк.
24. ЦДАВО України. – Ф. 1065. – Оп. 2. – Спр. 48. – Копії журналів засідань Ради Народних Міністрів УНР, 8.06.1920 р. – 188 арк.
25. Терещенко Ю. Варшавський договір 1920 р. і його оцінка українською дипломатією / Ю. Терещенко // Симон Петлюра у контексті українського національно-визвольних змагань. Збірник наукових праць. – Фастів: Поліфаст, 1999. – С. 130–139.
26. Лисяк-Рудницький І. Польсько – українські стосунки: тягар історії / І. Лисяк-Рудницький // Історичні есе. – Т. 1. К.: Основи, 1994. – 554 с.
27. Павлюк О. Дипломатія незалежних українських урядів (1917–1920) / О. Павлюк, В. Сідак // Нариси з історії дипломатії України. – К.: Альтернативи, 2001. – С. 314–396.

Игорь Дацкив

**ВАРШАВСКИЙ ДОГОВОР 1920 ГОДА В ИСТОРИИ УКРАИНСКОЙ
ДИПЛОМАТИИ**

В статье речь идет о украинско-польских отношениях в период национально-освободительной борьбы 1917–1923 гг. и подписании между Украинской Народной Республикой и Речью Посполитой Варшавского договора в апреле 1920 г. Подается неоднозначная оценка соглашения сделки различных слоев украинского общества и отечественных историков.

Ключевые слова: украинско-польские отношения, дипломатия, договор, международные отношения, Восточная Галиция, внешняя политика.

Ihor Datskiw

**THE TREATY OF WARSAW (1920) IN THE HISTORY OF UKRAINIAN
DIPLOMACY**

The article deals with the Ukrainian-Polish relations in the period of national liberation struggle during 1917–1923 and with the signing the Warsaw agreement between Ukrainian People's Republic and Rzecz Pospolita in April, 1920. The ambiguous estimation as to the given agreement of different layers of Ukrainian society and domestic historians is given.

Key words: Ukrainian-polish relations, diplomacy, contract, international relations, East Galycia, foreign policy.